

Kultura rada – kultura nerada

|| N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Sjećate li se Šenoine Branke? To je glavni lik istoimenoga romana koji bi svakako trebali pročitati (ako već niste) kako biste razumjeli ne samo Zagrepčana, Hrvata iz devetnaestog nego bogme i iz dvadeset i prvog stoljeća. Dakle, riječ je o siromašnoj djevojci koju je nevolja natjerala da kao učiteljica ide raditi u provinciju, u seosku školu. No sve se na kraju okreće na dobro, kako to obično u romanima biva, jer rečena Branka nalazi u dvorcu povrh sela dobrog i bogatog muža. I nakon toga, razumije se, ne radi više kao učiteljica – jer je udatim ženama u to doba bilo zabranjeno poučavati djecu. Pouka priče: treba u životu učiniti sve da se ne bi moralo živjeti od svoga rada.

Priča druga: Mr. Miller. To je ime jednog američkog milijunaša kojeg sam uspio pobliže upoznati, jer je bio u nekakvim rodbinskim odnosima s mojim rođacima u Americi. Mladi milijunaš dolazi nakon posla u svoju kuću (sa sedam kupaonica, tri saune i dva bazena), ljubi ženu i svoju curicu, vadi iz hladnjaka nešto za *lunch*, baš kao svaki američki radnik. Za Amerikanca rad nije sramota, kao što je sramota za rečenu Branku i za dadilju milijunaševe kćeri koja je morala tajiti što radi i da uopće radi, jer bi to bilo sramotno čuti u njezinoj azijskoj domovini (inače je supruga nekog tamošnjeg visokog dužnosnika). Eto to je Amerika, ili bolje rečeno to je razlika između Amerike i Europe – a ne komunikacija revolverima, kako to vidimo na filmu (kao da i mi tako ne “komuniciramo” – no sjekirama).

Na sve me ovo podsjetila tužna sudbina jedne moje neobjavljene knjige, na koju me je opet podsjetila elektronička poruka kolege koji mi se ispričava što nije uspio u naumu (ne zamjeram mu ništa) da nađe novac za njezino izdavanje. Ne volim biti konkretan (jer nastojim ne napadati ljude, nego ukazivati na pojave), ali sada to moram biti jer čitatelju inače ništa neće biti jasno. Riječ je naime o jednoj rubrici koju sam vodio u časopisu *Priroda*, a zvala se “Mala škola pisanja”. U njoj sam dakle na primjeru tekstova koji su pristizali u časopis pokazivao kako valja, a kako ne valja pisati. Pomnom analizom odabranih rečenica (kojima, razumije se, nisam navodio izvor) otkrivao sam svašta: i nelogičnosti, i suvišnosti (gomilanje riječi), i prikrivene anglizme,** da ne govorimo o uobičajenim nedostacima koji proizlaze iz nepoznavanja gramatike i pravopisa. Nakupilo se toga dosta, taman za knjigu, pa je pala ideja da Hrvatsko prirodoslovno društvo, koje izdaje *Prirodu* izda i knjižicu s tim tekstovima.

Problema ne bi trebalo biti, jer svi su tekstovi već objavljeni, pa stoga ne bi trebalo učiniti ništa više nego ih nanovo prelomiti,

tiskati i uvezati u knjižicu. Problema dakako nema, to bi možda bio posao od dva tjedna, da nije iskrsnulo pitanje novca. Nisu neki veliki izdaci, da se razumijemo, sve skupa možda 30 tisuća kuna, no na kraju krajeva to netko ipak mora platiti. Tražimo sponzora, nalazimo ga u našoj Akademiji, a ona odriješi kesu i dade nam – 1500 kn (tisućupetstotinakuna).

Da budemo sasvim iskren: sâm bih izdao tu knjigu, sâm bih platio tiskari tih 30 tisuća, samo kad bih imao bar neku nadu da će mi se uloženi novac vratiti. (Lako ti je izdati knjigu, kaže mi kolegica, odneseš rukopis u tiskaru i digneš kredit. Nazdravljaj!) No nade nema. Uloženi se novac neće vratiti. Neće se vratiti zato što knjigu neće nikome moći prodati. Ne zato što je nekvalitetna (oprostite mi na neskromnosti), nego zato što je nitko neće imati ni razloga ni potrebe čitati. Jer kome je ona namijenjena?

Nitko neće čitati knjigu o tome kako se piše, ako sam ne namjerava pisati. No ovdje nije riječ o pisanju općenito, pa čak ni o pisanju znanstvenih radova, nego o vrlo konkretnom pisanju članaka o znanosti za novine i časopise. Ili, još određenije, to je pouka mladom znanstveniku, nevještom peru, kako da piše članke za *Prirodu*.

Ljudi svašta uče i dobro je da uče. Neki uče iz zabave (odatle i potječe riječ škola – od grčkog *shole* za dokolicu), no većina ih ipak uči zato da bi od naučenoga mogli živjeti ili, kako se to danas lijepo kaže, da bi bili konkurentni na tržištu rada. No zašto bi netko učio kako da bolje piše za *Prirodu*? *Priroda* ne isplaćuje nikakav honorar, a jedinu korist od takvoga znanja mogao bi imati urednik (= ja) i lektor, jer bi se u tom slučaju trebali manje mučiti oko tuđih rukopisa. Pouči ljude da bi mogao sâm manje raditi!

Što još dalje reći? Koliko je mladih znanstvenika uopće zainteresirano da nešto piše i napiše. Sigurno bi ih bilo više kad bi se pisanje plaćalo, i to primjereno. Nikad ovo ne biste čitali da nisam istesao zanat pišući za vrlo solidan honorar za časopise poput *Smiba* i *Modre laste*. Da bi se nešto naučilo, treba imati motivacije za učenje i usavršavanje kroz rad. A trajnu motivaciju može pružiti samo novac. Zbog štednje na autorskim honorarima uništavamo našu popularizaciju znanosti. A drugdje novac nemilice rasipamo.

Sve je to zbog toga što rad još uvijek doživljavamo kao sramotu, a život od svoga rada kao znak krajnje nužde: nije imao od čega živjeti, pa je morao raditi.

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr

** Ti su najgori: vrlo skoro (*very soon*) umjesto uskoro, ja osobno (*I personally*) umjesto ja sâm, muškarci i žene (*men and women*) umjesto ljudi, žena predsjednica (*woman president*) umjesto samo predsjednica, aktivno (*actively*) raditi umjesto raditi marljivo, marno, predano, nesebično, zdušno, oštro, čvrsto itd. (Više o tome vidi u mom članku “O potrebi razlikovanja hrvatskoga i engleskog jezika”, *Arh. hig. rada toksikol.* 57 (2006) 405–412).